

www.ketab.ir

آسیب شناسی
سفرهای زیارتی

حافظ نجفی

سرشناسه: نجفی زنجانی، حافظ، ۱۳۴۳ -

عنوان و نام پدید آور: آسیب شناسی سفرهای زیارتی / حافظ نجفی زنجانی -

مشخصات نشر: تهران: نشر مشعر، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۲۳۲ ص.

شابک: ۹-۶۴۳-۵۴۰-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا،

موضوع: زیارت و زائران - آداب و رسوم

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۳۱۵ / ن ۲۶۲ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۷۶

نمارة کتاب شناسی ملی: ۴۲۲۷۵۷۵

آسیب شناسی سفرهای زیارتی

تألیف:	حافظ نجفی زنجانی
تدوین:	پژوهشگاه حج و زیارت
ناشر:	مؤسسه فرهنگی هنری مشعر
چاپ و صحافی:	چاپخانه مشعر
نوبت چاپ:	اول - بهار ۱۳۹۵
شمارگان:	۱۰۰۰ نسخه
بها:	۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹-۶۴۳-۵۴۰-۹۶۴-۹۷۸ ISBN: 978-964-540-643-9

مراکز پخش و فروشگاه های مشعر:

تهران: تلفن: ۰۳-۶۴۵۱۲۰۰۳ / قم: تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۳۸۴۰۰

فهرست

دیباجه	۱۱
مقدمه	۱۳

فصل اول: کلیات مفاهیم

۱. مفهوم‌شناسی واژگان	۱۷
۲. ضرورت آسیب‌شناسی	۱۸
۳. پیشینه بحث آسیب‌شناسی	۱۹
الف) تاریخی	۱۹
ب) تحقیقی	۲۲

فصل دوم: آسیب‌های پیش از سفر حج و زیارت

۱. حلال نبودن هزینه‌ها	۲۵
۲. بی‌توجهی به حق‌الله	۳۲
۳. زیر پا نهادن حق‌الناس	۳۴
الف) حقوق اقتصادی	۴۰

- ۴۱..... (ب) حقوق اجتماعی
- ۴۲..... (ج) حقوق سیاسی
- ۴۳..... (د) حقوق اخلاقی
- ۴۴..... (ه) حقوق خانواده
- ۴۶..... ۴. آلودگی به گناه
- ۵۰..... ۵. آشنا نبودن با احکام و اسرار حج و زیارت
- ۵۴..... ۶. زیاده‌های ناخالص
- ۶۲..... ۷. عدم شناخت نسبت به دستورات الهی

فصل سوم: آسیب‌های هنگام برگزاری حج و زیارت

- ۶۷..... گفتار اول: آسیب‌های پیشین و اعتقادی
- ۶۷..... ۱. غلو در عقیده به مقام مزور
- ۷۲..... ۲. بدعت‌گذاری
- ۷۶..... ۳. رعایت نکردن ادب حضور
- ۷۹..... ۴. نداشتن معرفت و بصیرت کافی
- ۸۲..... ۵. بی‌توجهی به اولویت‌های دینی
- ۸۴..... ۶. استفاده ابراری از زیارت
- ۸۶..... ۷. خرافه‌پرستی
- ۸۶..... (الف) سر منشأ خرافات
- ۸۸..... (ب) خرافات، مهم‌ترین مشکل بر سر راه زیارت
- ۸۹..... (ج) اماکن زیارتی غیرمستند
- ۹۰..... یک- مقام علی اصغر
- ۹۱..... دو و سه- مقام علی اکبر و کف العباس
- ۹۳..... چهار- نهر علقمه

- ۹۴ پنجم - خیمه حضرت قاسم (عروسی حضرت قاسم).....
- ۹۴ شش - خانه امام علی (ع).....
- ۹۷ هفت - میزاب رحمت (ناودان طلای حضرت علی (ع)).....
- ۹۷ هشت - باغ امام صادق (ع).....
- ۹۸ نه - مقام شیر فضه.....
- ۱۰۰ ده - مقام احتجاج.....
- ۱۰۰ رده - اعمال خرافی در بین الحرمین.....
- ۱۰۲ دوازده - سنگ قرمز بالای سر مبارک امام حسین (ع).....
- ۱۰۲ (د) آثار و پیامدهای ترویج و تبلیغ اماکن غیر مستند.....
- ۱۰۳ (ه) روش برخورد با اخبارات.....
- ۱۰۷ ۸. اثرپذیری از تبلیغات وهاب و دشمنان اهل بیت (ع).....
- ۱۰۹ گفتار دوم: اعمال عبادی و منارک.....
- ۱۰۹ ۱. ارتکاب محرمات در حج و عمره.....
- ۱۱۰ ۲. انجام اعمال غیر متعارف.....
- ۱۱۳ ۳. اعمال نامتعارف در عتبه بوسی.....
- ۱۱۷ ۴. حضور نیافتن در نمازهای جماعت.....
- ۱۲۱ ۵. رعایت نکردن تقیه.....
- ۱۲۲ ۶. ناآگاهی از اعمال عبادی دیگر مذاهب.....
- ۱۲۱ گفتار سوم: آسیب‌های اخلاقی و رفتاری.....
- ۱۲۳ ۱. رعایت نکردن نظافت و بهداشت.....
- ۱۳۳ ۲. رعایت نکردن نظم و انضباط در طول سفر.....
- ۱۳۵ ۳. رعایت نکردن قوانین و مقررات.....
- ۱۳۷ ۴. خرید و فروش و بازارگردی.....
- ۱۴۶ ۵. استعمال دخانیات و مواد مخدر.....

۶. فریاد زدن و ایجاد سروصدا..... ۱۴۸
۷. رعایت نکردن آداب همسفری و حقوق دیگران..... ۱۵۳
۸. اختلاط با نامحرم..... ۱۵۴
۹. پوشش نامناسب..... ۱۵۷
۱۰. خوابیدن در مسجدالحرام و مسجدالنبی ﷺ..... ۱۶۲
۱۱. همراه بردن قرآن‌های مسجدالنبی ﷺ و مسجدالحرام..... ۱۶۴
۱۲. رعایت نکردن احترام و قداست قرآن کریم..... ۱۶۵
۱۳. شک و امنیت حرم..... ۱۶۸
۱۴. خوری و اسراف..... ۱۷۲
۱۵. رفتار نامناسب با دیگران..... ۱۷۶
۱۶. سستی و کم‌توجهی در انجام اعمال حج و عمره و زیارت..... ۱۷۹
- عوامل سستی در انجام اعمال حج و زیارت..... ۱۷۹
- الف) گناهان..... ۱۷۹
- ب) پرخیزی..... ۱۸۲
- ج) غفلت از یاد خدا..... ۱۸۳
- د) علاقه به مادیات و امور دنیایی..... ۱۸۵
۱۷. حج همراه با کبر و غرور..... ۱۸۷
۱۸. رفتارهای ذلت‌بار و حقارت‌آمیز..... ۱۸۹
۱۹. تکروی و ناهماهنگی یا کاروان..... ۱۹۱
۲۰. وسوسه‌های نفسانی و شیطانی..... ۱۹۳
- گفتار چهارم: آسیب‌های مربوط به امور مادی..... ۱۹۵
۱. مدیریت نکردن هزینه‌های سفر..... ۱۹۵
۲. دنیا طلبی و وابستگی‌ها..... ۱۹۷
- گفتار پنجم: بی‌توجهی به بعد سیاسی حج و عمره..... ۲۰۰

فصل چهارم: آسیب‌های پس از برگزاری حج و زیارت

۱. غرور و بزرگ شمردن عمل ۲۰۳
۲. خستگی سفر ۲۰۵
۳. استقبال‌های پرهزینه ۲۰۶
۴. اسراف در ولیمه حج و زیارت ۲۰۹
۵. نفخه، خاطرات تلخ و غیر متناسب با حج و زیارت ۲۱۳
۶. حفظ نکردن آثار حج و زیارت ۲۱۴
- خاتمه نتیجه گیری ۲۱۹
- کتابنامه ۲۲۵

www.ketabonline.ir

دیباچه

اگرچه مقابله با آسیب‌هایی که دینداری مسلمانان را تهدید می‌کند، پیشینه‌ای طولانی دارد و در دستورات رسول خدا ﷺ و اولیای دین آمده است، ولی اصطلاح «آسیب‌شناسی» در ادبیات دینی، بیش از یک سده است که مورد توجه صاحب‌نظران مسلمان قرار گرفته است؛ چه آنکه دین و آموزه‌های دینی، به عنوان مجموعه و یکپارچه‌ای واحد، از سوی عوامل متعددی در معرض خطر و آسیب قرار می‌گیرد. از این‌رو برای حفظ دین و آموزه‌های آن، باید عوامل تهدیدکننده دین را شناخت و راهکارهایی برای مقابله با آن ارائه کرد.

یکی از آموزه‌های دین اسلام، انجام زیارت است. زیارت، آداب و برنامه‌های ویژه‌ای دارد که باید به درستی انجام شود تا آثار مطلوبش در زائر پدیدار گردد. نفوذ بعضی آسیب‌های اعتقادی - همچون غلو، خرافه، بدعت -، رفتاری و اخلاقی آفاتى هستند که به حج و زیارت زیان می‌رسانند. از این‌رو باید نخست این آسیب‌ها و آفات را شناسایی، و سپس برای رفع و دفع آنها از عرصه حج و زیارت اقدام کرد.

در اثر پیش رو، با عنوان «آسیب‌شناسی سفرهای زیارتی»، نویسنده محترم، حجت الاسلام والمسلمین حافظ نجفی به شناسایی آسیب‌های موجود در عرصه حج و زیارت پرداخته و برای رفع آن راهکارهایی اندیشیده است. ضمن تشکر از نویسنده محترم، امیدواریم زائران محترم با مطالعه این اثر، با شناخت بیشتری به زیارت مشرف شوند و از هرگونه خطایی که می‌تواند به اصل زیارت، اعتقاد به آن و آثار مورد انتظار از آن خدشه بزند، مصون باشند.

پژوهشکده حج و زیارت

گروه اخلاق و اسرار

مقدمه

الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و آله الطاهرین

اصطلاح آسیب‌شناسی در همه رشته‌های علوم - اعم از کاربردی، پایه، تجربی، طبیعی و انسانی - به کار گرفته شده و به تبع آن در ادبیات دینی نیز بیش از یک سده است که مورد توجه اندیشمندان مسلمان قرار گرفته است.^۱ آسیب‌شناسی در زمینه مسائل روان‌شناختی، تربیتی و فرهنگی، به مطالعه و بررسی دقیق عوامل زمینه‌ساز، پدیدآورنده، ثبات‌بخش تربیتی و فرهنگی، آفات و آسیب‌های موجود در آن زمینه می‌پردازد و هدف اصلی از چنین مطالعاتی تأمین و تکمیل فرایندهای مناسب برای رفع آفات و آسیب‌هاست. در این میان، آسیب‌شناسی دینی عهده‌دار شناخت آسیب‌ها و اشکالاتی است که در معرفت، باور یا رفتار جامعه دینی وارد شده یا ممکن است وارد شود.^۲ حج بیت‌الله و زیارت قبور

۱. آسیب‌شناسی دینی، ص ۷.

۲. تفکر فلسفی غرب از منظر استاد شهید مرتضی مطهری، علی دژاکام، ص ۴.

اولیای خداوند نیز یکی از دستورات الهی و برنامه‌های معنوی است که برگزاری صحیح و کامل آن، نیاز به مراقبت‌های ویژه‌ای دارد. از این رو برای انجام صحیح زیارت، آداب و دستورالعمل‌های زیادی بیان شده و از برخی رفتارها در هنگام تشریف به حرم‌ها و زیارت قبور مطهر معصومین علیهم‌السلام به عنوان آسیب‌های زیارت شدیداً نهی شده است.^۱ بنابراین رانی هم که به حج می‌روند، از آسیب‌هایی همچون توجه به طامع دنیا، و زینت‌های آن،^۲ مصون نیستند؛ هرچند آن هدف را در ضمن انجام فریضه حج دنبال کنند.

آسیب‌شناسی اعمال حج و زیارت، از مهم‌ترین تکالیف است؛ زیرا چه‌بسا با نشناختن آسیب‌ها سال آدمی باطل و بی‌نتیجه گردد؛ درحالی‌که آرزوی هر حاجی، بعد از مدتها انتظار تشریف و تحمل سختی‌های انجام مناسک، این است که حج مقبولی در صحیفه اعمالش ثبت شود.

بحث «آفات و آسیب‌های حج و زیارت» شامل همه مبطلات حج و نیز کلیه اموری است که موجب تضعیف اعضا و در برکات حج و زیارت می‌شود. این آسیب‌ها به حدی مهم و حساس‌اند که باید ماه‌ها

۱. آداب سفر حج، ص ۳۰۰.

۲. «مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَ زِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَ هُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَ حَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَ بَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»؛ «کسانی که زندگی دنیا و زبور و زینتش را خواهند، ثمره تلاششان را به طور کامل در [همین] دنیا به آنان می‌دهیم و در اینجا چیزی از آنان کاسته نخواهد شد. اینان کسانی هستند که در آخرت، سهمی جز آتش برای آنان نیست و آنچه [در دنیا از کار خیر] کرده‌اند، در آخرت تباه و بی‌اثر می‌شود، و آنچه همواره [اریاکارانه] انجام می‌دادند، باطل است». (هود: ۱۵ و ۱۶)

پیش از شروع مراسم حج و عزیمت به سفر زیارتی، برای مصون‌سازی حاجیان و زائران برنامه‌ریزی کرد. نتیجه این برنامه‌ریزی‌ها ارائه آگاهی‌های لازم به حاجیان و زائران و ایجاد آمادگی روحی و اخلاقی در وجود آنان است تا از فرصت به دست آمده، بهترین بهره را بگیرند.

نظر به جایگاه والای حج و زیارت معصومین علیهم‌السلام در میان عبادات و اهمیت انجام خالصانه و بی‌نقص آن، اهداف ذیل در این کتاب دنبال می‌شود:

۱. بررسی آسیب‌ها و آفاتی که حج و زیارت را تهدید می‌کند؛ همان اموری که از سوی حاجیان و زائران را از بهره‌های معنوی حج و زیارت باز می‌دارد و از سبب دیر دستاویز بدخواهان می‌شود تا چهره شیعیان را در نظر ملت‌های اسلام مخدوش کنند.

۲. دادن آگاهی‌های لازم به حاجیان و زائران حرم مطهر معصومین علیهم‌السلام و ایجاد آمادگی روحی و اخلاقی برای آن، تا از فرصت به دست آمده، بهترین بهره را بگیرند.

۳. غفلت زدایی از حجاج و زائران تا در زمان برگزاری حج و زیارت، و بعد از بازگشت به وطن، از اعمال خویش مراقبت کنند.

۴. ارائه تصویری کامل و زیبا از حج و زیارت از منظر قرآن و عترت علیهم‌السلام.